BİYOGÜVENLİK KANUNU KAPSAMINDA GENETİĞİ DEĞİŞTİRİLMİŞ ÜRÜNLERDEN DOĞAN HUKUKİ SORUMLULUK

Prof. Dr. Mustafa Fadıl YILDIRIM*

GİRİŞ

Kamuoyunda uzun bir süredir tartışılan genetiği değiştirilmiş ürünler, 26 Mart 2010 tarihinde yayınlanarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi öngörülen "Biyogüvenlik Kanunu" ile yeni bir tartışmanın da odağına oturmuştur. Kanun esas itibariyle genetiği değiştirilmiş ürünlerin ithalatını ve ülke içerisinde işlenmesini kontrol etme amacına yönelmiş[1], sorumluluk konusunda da özel düzenlemelere yer vermiştir. Kanaatimizce sorumlulukla ilgili hükümlerin değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Zira "Gen Teknik Uygulamalardan Doğan Hukuki Sorumluluk" adını taşıyan eserimizi[2] hazırlarken ancak, böyle bir Kanunun hazırlığı sayılabilecek adımlardan bahsedebilmiştik. Ancak, söz konusu değerlendirmenin yapılabilmesi bakımından bir takım teorik temellerin hatırlatılmasında yarar görülmüştür.

Hukuken ilke olarak herkes başına gelen felakete katlanmak zorundadır (Casum sentit Dominus). Söz konusu ilke uyarınca kişiler, hâkimiyeti altında bulunan şeylerin hasara veya ziyaa uğramasına katlanmak mecburiyetindedirler. Bununla birlikte kişi kendisine isabet eden zarar verici sonucun bir başkasına isnat edilebilir sebeplerden kaynaklandığını ispat ettiği takdirde, zarara kendisi katlanmaktan kurtulabilir; zararı bir başkasına

---

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

1 Genetiği değiştiriliş ürünlerin ticaretine ilişkin monografik bir çalışma için bkz., Goehl, Susanne A., Gentechnik, Recht und Handel, Hamburg 2009.

2 Ankara 2008. Bu çalışmada adı geçen eserimizin yayınlanmasından sonra takip edebildiğimiz yeni kaynaklara yer verilmiştir. Geniş kaynakça için eserimize müracaat edilebilir.

tazmin ettirebilir. Zararın tazminini bir başka kişiye yükleme imkânı veren sebeplere ise "Sorumluluk Sebepleri" denir.

Türk hukukunda sorumluluk sebepleri kusur, sözleşme ve Kanun'dur. Kanun koyucu, bir başkasına kusurlu olarak zarar veren bir davranışta bulunanı, bir sözleşme ile başkasına isabet eden zararı tazmin etmeyi üstleneni ve bunun dışında kanuni bir düzenleme ile bir zararlı davranıştan dolayı "kusur ve sözleşme bulunmasa dahi" sorumlu saydığı hallerde, sorumlular, zarara uğrayanın zararını tazmin etmek durumundadırlar.

Türk sorumluluk hukukunun bazı ilkeleri mevcuttur. Bunlardan ilki "kusur olmadan sorumluluk doğmaz ilkesi" dir**.** Hem BK. m. 41, hem BK. m. 96 vd. sorumluluk için kusuru şart koşar. Kusursuz sorumluluk istisnaidir ve ancak kanun tarafından açıkça öngörülen hallerde kabul edilebilir. Kusur, davranışta bulunan kişinin davranışında kınanabilir sayılmasıdır. Kınanmanın ölçüsü, davranışın niteliğine göre değişkenlik arz eder. Kişi, kasıtlı davranır ise, kınama sert ve dolayısıyla müeyyide sert olurken, ağır kusur ve hafif kusurda ise kınamanın ve müeyyidenin şiddeti azalmaktadır.

Sorumluluk hukukunun ikinci ilkesi, zarar yok ise sorumluluk da olmaz ilkesidir**.** Zarar, kişinin mal ve şahıs varlığında irade dışı vuku bulan azalma, eksilme veya kötüleşmedir. Zararın varlık ve miktarını ispat yükü ilke olarak zarar görene düşer. Ancak, zararın varlığı, kanun koyucu veya yargı kararları ile "Prima Facie" yani, görünen durum olarak kabul edilebilir. Miktarını ispattan da, farazi zarar hesabı ile kurtulmak mümkündür. Bu da ancak kanunda izin verilen hallerde mümkündür: Cezai şartta, FSEK. m. 68/I'de öngörülen üç katı tazminat halinde olduğu gibi.

Sorumluluk hukukunda bir diğer ilke illiyet bağı yok ya da kesilmiş ise sorumluluk da yoktur, ilkesidir**.** İlliyet bağı denildiğinde hayatın genel akışı, genel hayat tecrübelerine göre, somut olayda gerçekleşen türden bir zararı mahiyeti ve ana temayülü itibariyle doğurmaya elverişli olan her türlü sebep anlaşılır. İlliyet bağının ispatı da ilke olarak zarar görene düşer. Bununla birlikte bazen kanun, bazen de yargı kararları ile illiyet bağının bulunduğu varsayılarak, bu bağın kesilmiş olduğunu veya bulunmadığını ispat yükü, zarar verene yükletilmiş olabilir. Sorumluluk politikası bunu belirlemektedir

ki, özellikle karmaşık ilişkilerde ve zarar doğurma özelliği objektif olarak kabul edilebilen durumlarda, zararın varlığı illiyet bağının da varlığı için yeterli görülebilmektedir.

I. GENETİĞİ DEĞİŞTİRİLMİŞ ÜRÜNLERDE SORUMLULUK HUKUKU BAKIMINDAN KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER NELERDİR?

Genetiği değiştirilmiş ürünlerle ilgili olarak genel sorumluluk düzeninden ayrılmayı gerektiren ve dolayısıyla özel bir düzenlemeye kavuşturulması gereken hususlardan ilki illiyet bağının ispatında yaşanan güçlüklerdir. Bir örnekle durumu açıklamak gerekirse, insan ömrü ortalama 70 yıldır ve bir yılda esas itibariyle 365 gün vardır. İnsanoğlu her gün üç öğün yemek yemekte ve yemeğin dışında onlarca gıda maddesi tüketmektedir. Tüketilen bunca gıda maddesinden zararlı sonuca hangi ürünün neden olduğunu tespit etmenin güçlüğü ortadadır. Bir ürünün diğer ürünlerle etkileşimi ve zarara birlikte sebebiyet vermeleri kuvvetle muhtemeldir ve ortak illiyet halinde sorumluluğun tespiti hukukun çetrefilli alanlarından birini oluşturmaktadır.

Zararlı sonuç her olayda aniden ortaya çıkmaz. Genetiği değiştirilmiş ürünlerin tüketilmesi sebebiyle zarar, çoğu kez yıllar geçtikten sonra ortaya çıkmaktadır. Geç ortaya çıkan zararlarda zamanaşımı problemi hukuk düzeninin karşılaştığı önemli sorunlardan biri olup, böyle hallerde zamanaşımının ne olacağı ve hangi andan itibaren işlemeye başlayacağı konularında hararetli tartışmaların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Söz konusu tartışmaları yargı organlarının da somut olay adaleti ve bir çıkış yolu bulup zarar görenin zararının giderilmesi bağlamında vermiş olduğu kararlar daha da alevlendirmiştir.

Sorumluluğun bir üst sınırı olmalı mıdır, sorumluluk sigorta ilişkisi kurulmalı mıdır, zararlardan sorumluluk için zamanaşımı nasıl düzenlenmelidir, yeni bir kanun mu yapılmalı yoksa, mevcut kanunlar gözden geçirilerek düzeltme mi yapılmalı, şeklindeki sorular, kanun

koyucunun yasama politikası bakımından cevaplandıracağı diğer soruları oluşturmaktadır[3].

II. HUKUKUMUZDA SORUMLULUK KATEGORİLERİ

Ülkemizde, Biyogüvenlik Kanunu'na rağmen horizontal, yani tüm gen teknik faaliyetleri kapsayıcı, genel ve yatay bir düzenlemenin olmadığını söylemek mümkündür. 26 Mart 2010 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 5977 sayılı Kanun da, tüm gen teknik faaliyetleri kapsayıcı bir düzenleme getirmemiş; yalnızca gıda ve yem amaçlı genetiği değiştirilmiş organizmaların rejimi düzenlenmeye çalışılmıştır. Sorumluluk bakımından da yalnızca bazı ilkeler getirilmiş, müstakil bir sorumluluk düzenlemesi yapılmamıştır. Bu sebeple hukukumuzun münferit çözüm yollarına müracaat edilmesi gerekir. Bu yollar akdî Sorumluluk (örneğin, satıcının sorumluluğu) olabileceği gibi, akit dışı sorumluluk (5977 sayılı Kanun hükümleri ile tadil edilmelidir) hükümleri de olabilir. Sözleşme dışı sorumluluk kendi içerisinde, haksız fiil sorumluluğu, üreticinin sorumluluğu ve hayvan tutucusunun sorumluluğu (?) olmak üzere alt kategorilere ayrılabilir. Hukukumuzda diğer sorumluluk kaynaklar ise fedakârlığın denkleştirilmesinden doğan sorumluluk, Çevre Kanunu'ndan doğan sorumluluk ve Bio-güvenlik Protokolü ve Bio-çeşitliliğin Korunmasına Dair Konvansiyon uyarınca sorumluluktur[4].

III. ÖZEL DÜZENLEME: BİYOGÜVENLİK KANUNU (m. 14)

Hukuki sorumluluk, 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu'nun 14. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin kenar başlığı **Sorumluluğa ilişkin temel ilkeler** dir. Bu ifadeye bakıldığında sorumluluğa dair temel ilkeler getirildiği ve somut olarak sorumluluk düzenlemesi içermediği sonucuna varılabilir. Buna göre söz konusu ilkeler tüm sorumluluk hallerinde

---

3 Karşılaştığı güçlükler hakkında bkz., Wildhaber, I., Haftung für Gentechnische Produkte, Berlin 2009, s. 64 vd..

4 Konu hakkında geniş bilgi için bkz., Yıldırım, M. F., Genteknik Uygulamalardan Doğan Hukuki Sorumluluk, Ankara 2008, s. 99 vd..

uygulanması gereken ortak hükümler konumundadır. Ancak böyle bir yaklaşımın sorumluluk sistemini alt-üst ettiği gözlemlenmektedir.

A. Kanunun Kapsamı

Kanun yalnızca gıda ve yem üretiminde kullanılan GDO'lu ürünlerle ilgili düzenlemeler getirdiği için[5], sorumluluk düzenlemesinin "tüm gen teknik alanlara ilişkin" olmadığını, örneğin insan üzerinde genetik incelemelerin ve ilaç sanayisinde kullanılan gen teknik yöntemlerden doğan sorumluluğun bu Kanun'da düzenlenmediği sonucuna varmak gerekir.

B. Kanun Kusursuz Sorumluluk Getirmiştir

Kanunun birinci fıkra hükmü şu şekildedir: "*GDO ve ürünleri ile ilgili faaliyetlerde bulunanlar, bu Kanun kapsamında izin almış olsalar dahi, insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanmasına karşı oluşan zararlardan sorumludur. Bu sorumluluk, GDO ve ürünlerinin, başvuru ve kararda yer alan koşulları sağlamadığının anlaşılması durumunda zarar oluşmasa dahi geçerlidir*." Hükmün ilk bakışta göze çarpan özelliği "kusurun dışlandığı" bir diğer ifade ile kusursuz bir sorumluluk düzeninin benimsendiğidir. Bununla birlikte ne tür bir kusursuz sorumluluğun düzenlendiği sorusunun cevabı, düzenlemenin bir bütün olarak incelenmesi sonrasında bulunabilir. Kanaatimizce böyle bir değerlendirme yapıldığında, hükmün bu haliyle bir sebep sorumluluğunun en ağır hali olan **tehlike sorumluluğu** getirdiği sonucuna varılmalıdır[6]. Zira sebep sorumluluğunda sorumluluğun türü, özellikle illiyet bağını kesen hallerin ne ölçüde yaratılan sorumlulukta uygulandığı, sorumluluğun tipik tehlikeye bağlanıp bağlanmadığı, sorumluluktan kurtuluş kanıtı getirilip

---

5 Avrupa Birliği ülkelerinin gen teknik kanunlarında uyumlu olmasını gözettikleri 2001/18/EG sayılı Serbest Salınım Yönergesinde de "gıda ve yem amaçlı genetiği değiştirilmiş ürünler ile "Diğer genetiği değiştirilmiş ürünler" arasında farklılık gözetildiği ve izinlerinin farklı esaslara bağlandığı görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Goehl, 27 vd..

6 İsviçre Gen Teknik Kanunu'nun 30. maddesi ile getirilen sorumluluğun da "tehlike sorumluluğu" olduğu görülmektedir. Hükmün uygulama şartları ve kapsamı konusunda bkz., Hediger, 81 vd..

getirilemeyeceği ve illiyet bağının karine olarak varsayılması ile ortaya konulmaktadır. Düzenlemede sorumluluk objektif özenin ihlaline bağlanmamış; işletmenin tipik tehlikesine vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla zarar veren objektif özeni gösterdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulamamaktadır. İşletmenin tipik tehlikesi olmayan zararlar bakımından Kanunun 14. maddesine göre sorumluluk takdir edilmeyip, diğer sorumluluk normları çerçevesinde bir çözüm aranır. Yapılan düzenlemenin, çevreyi kirletenlerin sorumluluğunda olduğu gibi "kirleten öder, zarara sebebiyet veren, tazmin eder" şeklinde özetlenmesi mümkündür. Son cümlede ise, zarar meydana gelmese dahi sorumlu olunabileceği ifade edilmiştir ki, bu ifadenin "fark teorisi" anlamında zarar doğmuş olmasa dahi, normatif olarak zararın gerçekleşmiş sayılacağı şeklinde anlaşılması gerekir. Bir diğer ifade ile "zararsız sorumluluk olmaz" ilkesine bir istisna getirilmiş değildir. Sorumlu kişiler, GDO ve ürünleri ile ilgili faaliyette bulunanlardır.

C. Sorumluluğun Daha da Ağırlaşması

Düzenlemenin ikinci fıkrasında sorumluluğun daha da ağırlaştırılmasına yönelik bir hükme yer verilmiştir. Buna göre *"GDO'ların kapalı alanda kullanımı ve gıda, yem, işleme ve tüketim amacıyla piyasaya sürülmesi, ithalatı ve transit geçişi için izin alma zorunluluğu olduğu halde, bu faaliyetleri izinsiz olarak gerçekleştirenler ile GDO'ları çevreye serbest bırakanlar ve üretenler bu faaliyetler sonucunda meydana gelen her türlü zarardan sorumludur."*

Kanun koyucu genetiği değiştirilmiş ürünlerle ilgili olarak bazı faaliyetleri "izin alma"ya bağlamış; bazı faaliyetleri de tamamen yasaklamıştır. İzinsiz olarak anılan faaliyetlerde bulunanlar ile yasaklanan faaliyetlerde bulananlar ortaya çıkan "her tür zarar"lardan sorumlu tutulmuştur. İzne bağlanan faaliyetler, GDO'ların kapalı alanlarda kullanılması, gıda, yem, işleme ve tüketim amacıyla piyasaya sürülmesi, ithalatı ve transit geçişini sağlamaktır. Yasaklanan faaliyetler ise, GDO'ları çevreye serbest bırakmak ve GDO'lu ürün üretimi yapmaktır. Sorumluluğun şartlarında bir değişiklik yapılmamış ancak, tazmin edilecek zararların kapsamı bakımından bir ayrım yapılmıştır. Sebep sorumluluğunun en ağır

biçimi olan "tehlike sorumluluğu"nun bu fıkrada da geçerli olduğu görülmektedir.

Kanun koyucu izin alarak faaliyette bulunanların ortaya çıkan muhtemel zararlardan, tazmin edecekleri zararların kapsamını "insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanmasına karşı oluşan zararlar"la sınırlandırmıştır. Bu kapsamı aşan zararlardan ise izin alarak faaliyette bulunanlar sorumlu tutulmayacaktır.

İzin almaksızın faaliyet yürütenler ile yasak faaliyette bulunanlar ise; "…bu faaliyetler sonucunda meydana gelen her türlü zarardan sorumludur" hükmü uyarınca, yasak faaliyetlerin sonucu meydana gelen her türlü zarardan sorumlu tutulurlar.

Her türlü zararın içerisinde "saf malvarlığı zararları"nın girip girmeyeceği tartışılmaya muhtaçtır. İsviçre hukukunda konuyu tartışan Hediger, normun koruma amacının saf malvarlığı zararlarının tazminine imkan vermediği kanaatindedir[7]. Kanaatimizce yasaklanan bir faaliyetten doğan her tür zararın içerisine "saf malvarlığı zararları" da girer. Türk kanun koyucusunun vurgusu açıktır. Buna göre, ekolojik bir tarım ile uğraşan çiftçinin yakınında yasaklanmış bir faaliyette bulunulması ile çiftçinin ürettiği ürünün daha düşük bir bedelle pazarlanabilmesi halinde aradaki kazanç kaybının tazmini söz konusu hüküm uyarınca mümkün olmalıdır.

D. Sorumluluk Tipik İşletme Tehlikesine Bağlanmıştır

Kanun koyucu, sorumluluğun tipik işletmesine bağlandığını üçüncü fıkrada ortaya koymaktadır. Hüküm şu şekilde formüle edilmiştir: "Ortaya çıkan bir zararın GDO'lardan kaynaklandığının kabul edilebilmesi için, zararın organizmaların sahip olduğu yeni özelliklerden veya organizmaların yeniden üretiminden veya değiştirilmesinden ya da organizmaların değiştirilmiş materyalinin başka organizmalara geçişinden kaynaklanması gerekir. Zararlardan kaynaklanan sorumluluğun tespitinde; zararların tarım, orman, gıda ve yem ürünlerinin içindeki genetik değişiklikten kaynaklanmış olup olmadığı göz önünde tutulur." Bu haliyle sorumluluk dolaylı davranış

7 Hediger, 94 vd. özellikle 102 vd.

sorumluluğu olup, işletme sorumluluğu değildir. Zira sorumluluk işletenin bir organizmayı gen teknik işleme tabi tutması sebebiyle doğmaktadır[8].

Hükmün dördüncü fıkrasında ise: "*Her ne amaçla olursa olsun piyasaya sürülmüş GDO ve ürünlerini karar koşullarına uygun olmayan bir şekilde muameleye tabi tutmak suretiyle veya başka bir yolla zararın ortaya çıkmasına ya da sonuçlarının ağırlaşmasına sebep olanlarla bunları ticari olarak üretenler, işleyenler, dağıtanlar ve pazarlayanlar bu zararlardan müteselsilen sorumludur*" denilmek suretiyle izin alınmak suretiyle piyasaya sürülmüş bir ürünün izinde gösterilen amaçların dışında ne amaçla olursa olsun işleme tabi tutanlar ile zararın başka bir yolla ortaya çıkmasında katkısı bulunanlardan bazı kişiler müteselsilen sorumlu tutulmuşlardır.

Beşinci fıkrada ise; "*GDO ve ürünlerini piyasaya süren, ticari olarak işleyen, dağıtan ve pazarlayanlar meydana gelebilecek zararlar ve bunlara ilişkin sorumluluklar hakkında birbirlerini bilgilendirmek zorundadır*" denilerek, sektörel bilgilendirme yükümlülüğü getirilmiştir. Hüküm içerik olarak kısmen isabetli olsa dahi düzenleme yerinin isabetli olduğunu söylemek mümkün değildir. Kanunun 7. maddesi kapsamında bir fıkra şeklinde düzenlenebilirdi. İçerik itibariyle de hüküm, etkin bir riziko haberleşmesi tesis etmekle yükümlü olan Bakanlığın veya Biyogüvenlik kurulunun görevi, işletme sorumlularına mı verilmek istenmiştir, şeklinde bir endişeye mahal vermektedir.

Altıncı fıkrada ise tıpkı Çevre Kanunu'nda olduğu gibi, bu alanda faaliyet gösterenlerin bozulan çevre ve oluşan çevresel zararların giderilmesi için yapılacak masraflara katılma yükümlülüğü getirilmiştir. Hüküm şu şekildedir: "*GDO'ları muameleye tabi tutanlar, muamele nedeniyle çevrede zararın meydana gelmemesi veya meydana gelen zararın sonuçlarının ağırlaşmaması için risk değerlendirmesine göre belirlenen tedbirlerin masraflarını karşılamakla yükümlüdür. Sorumlular, çevrenin zarar görmüş veya tahrip olmuş unsurlarının eski haline getirilmesi veya aynı değerdeki unsurların yerine konulması için gerekli masrafları da karşılar*."

---

8 Brüggemann, A., Zivilrechtliche Umwelthaftung in Frankreich und Deutschland, Diss., Münster 2009, s. 163.

Yedinci fıkra hükmü ise genetiği değiştirilmiş ürünler sebebiyle uğranılan zararların tazmini için zamanaşımı süresini öngörmektedir. Buna göre: "*GDO ve ürünlerinin neden olduğu zararların tazmin edilmesini talep hakkı, zarar görenin, zarardan veya zarar vereni öğrenmesinden itibaren iki yıl ve her halükarda zararı doğuran olayın meydana gelmesinden itibaren yirmi yıl sonra düşer.*" Hükümle, Borçlar Kanunu Tasarısı arasında paralellik kurulmuştur. Böyle bir düzenleme kuşkusuz ki, geç zarar sorununu çözme amacı gütmektedir. Bununla birlikte hükmün, "sorumluluk ilkeleri" başlığı altında düzenlenmiş olması nedeniyle, bu haliyle akdi sorumlulukta da zamanaşımı süresini iki yıla indirdiği şeklinde yoruma müsait olduğu görülmektedir. Kanaatimizce böyle bir durum asla kabul edilemez. Kanımızca burada "teleolojik redüksiyon"a gidilmeli, zarar göreni daha iyi koruma amacı güden ve bu amaca göre yapılandırılan sözleşme düzenine amacına aykırı olarak müdahalede bulunulmamalıdır. Sonuç olarak ifade etmek gerekirse söz konusu hüküm yalnızca akit dışı sorumluluk hallerini kapsar şekilde yorumlanmalıdır.

Hükmün son fıkrası olan sekizinci fıkrada ise: "*Zararın sel, dolu, heyelan, deprem gibi tabii afetlerden veya zarar görenin ya da üçüncü kişinin ağır kusurundan kaynaklandığının tespit edilmesi halinde sorumluluk hükümleri uygulanmaz*" denilmektedir. Hükmün illiyet bağını kesen sebeplere yer verdiği ve bu sebeplerin varlığı halinde sorumluluğun ortadan kalkacağı görülmektedir. İlliyet bağının varlığını ispat yükü zarar görendedir. Zarar gören illiyet bağının Kanun'da belirtilen sebeplerle kesilmediğini de ispat etmek durumundadır. Hükümde illiyet bağının varlığı, karine olarak kabul edilmemiştir ki, bu durum, zarar göreni oldukça güç durumda bırakacaktır. Kanaatimizce hakime takdir hakkı tanınması veya illiyet bağı belirli şartlarda var sayılması isabetli olurdu.

IV. SORUMLULUK DÜZENLEMESİNİN EKSİKLİKLERİ

Kanun kamuoyunda çok çeşitli yönlerden şiddetli eleştirilere maruz kalmakla birlikte sorumluluk hukuku bakımından da eleştirilmeye muhtaçtır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Kanunda sorumlular bakımından olay başına sorumluluk limiti öngörülmemiştir. Aksine bir tutum bu tür faaliyette

bulunanlar için caydırıcı nitelik taşır[9]. Gerçi kanun koyucunun amacı bu tür faaliyetlerin özendirilmesi değildir[10]; bu tür ürünlerin ithalatının kontrol altına alınmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Kanunun kendisiyle çelişmediği sonucuna varılabilir ve bu sebeple sorumluluk limiti şeklinde bir düzenleme beklentisi içine girmenin de doğru olmadığı söylenebilir. Ancak bu tür ürünlerin ithalatını yapan ve gıda ve yem amaçlı olarak bunları işleyenlerin de sorumluluğunun bir sınırının bulunmasında yarar vardır.

Bir başka eksiklik de sorumluluk ile sigorta ilişkisinin kurulmamış olmasıdır. Sigorta yaptırma yükümlülüğünün öngörülmesinde amaç, zarar görenlerin korunmasıdır. Ancak kanun koyucunun böyle bir düşünceyi ikinci plana attığı görülmektedir.

Sigorta yaptırma zorunluluğunun getirilmemesinde kanımızca bir diğer sebep de, sigortanın maliyetleri artıran bir unsur olmasıdır. Halbuki genetiği değiştirilmiş ürün yetiştiricileri ve bu ürünlerin yetiştirilmesine taraftar olanlar, ürün artışı ile birlikte ürünlerin diğer geleneksel ürünlere oranla çok ucuz olmasını da vadetmektedirler. Bu görüş taraftarlarına göre, ucuz ve bol ürün açlığa karşı iyi bir silahtır. Kanaatimizce söz konusu alanda faaliyet gösterenlerin bir havuz oluşturarak ve faaliyetleri oranında bu havuza katkı

---

9 Örneğin Almanya'da sorumluluk zarar gören başına 85 milyon Euro ile sınırlandırılmıştır. Böyle bir sınırlandırmanın sigorta sektörü bakımından da önem taşıdığı muhakkaktır. Bkz., Hurlin, J., Die Haftungsregelung im Deutschen Gentechnikrecht, Norderstedt 2007, s. 9.

10 Halbuki dünyadaki diğer "Gen Teknik Kanunu" adını taşıyan düzenlemelere bakıldığında temel amaçlar arasında gen teknolojisi alanında faaliyet gösteren Biyoteknoloji firmalarının özendirilmesinin bulunduğu görülmektedir. Örneğin Avrupa ülkeleri arasında biyoteknolojik firmaların büyük çoğunluğunun bulunduğu Almanya'da 2006 yılı itibariyle 1,5 milyar Euro gelirin hedeflendiği, yine 2006 yılı itibariyle 947 hektar alanda genetiği değiştirilmiş ürün yetiştirildiği, dünya çapında ise genetiği değiştirilmiş ürün yetiştirilen alanın 102 milyon hektar olduğu, bunun yaklaşık %82'sinin Amerika Birleşik Devletlerinde bulunduğu, Arjantin ve Brezilya'nın bu ülkeyi takip ettiği belirtilmektedir. Bkz., Goehl, 9-10. Bugün ise bu rakamların kat be kat üzerine çıkılmıştır. Genetiği değiştirilmiş ürünlerin ekili bulunduğu alanlar artarken, ürün çeşitliliğinde de büyük bir artış yaşanmaktadır.

vermeleri öngörülerek sigortaya nazaran daha ucuza zararların karşılanması gerçekleşebilir.

SONUÇ

Kanun koyucu GDO'larla ilgili olarak izin verdiği ve vermediği faaliyette bulunanlar hakkında "Tehlike Sorumluluğu" getirmiştir. Ancak sorumluluğun formüle edilmesinde yanlışlıklar yapılmış ve yapılan yanlışlıklar sorumluluk sistemimizin yapısını bozacak bir mahiyet taşımaktadır. Sorumluluğun esasında bir değişme olmaksızın, yasak faaliyette bulunanların sorumlulukları daha da ağırlaştırılmış; yasak faaliyetlerde bulunanlara yardımcı olan bazı kişilerin de müteselsilen sorumlu olacağı öngörülmüştür. Sorumluluk "tipik işletme tehlikesi"ne bağlanmıştır. Bu esas, üçüncü fıkrada "Ortaya çıkan bir zararın GDO'lardan kaynaklandığının kabul edilebilmesi için, zararın organizmaların sahip olduğu yeni özelliklerden veya organizmaların yeniden üretiminden veya değiştirilmesinden ya da organizmaların değiştirilmiş materyalinin başka organizmalara geçişinden kaynaklanması gerekir" şeklinde formüle edilmiştir. Zarar her türlü işletme tehlikesinden değil, belirlenen hallerden kaynaklanması gerekmektedir. Sorumluluğun tehlike sorumluluğunu gösteren bir başka delil de, sorumluluktan kurtuluş imkanı veren hallerin "mücbir sebepler ile zarar görenin ve üçüncü şahsın ağır kusuru" ile sınırlandırılmasıdır.

Sorumluluğa ilişkin konulan esaslar, her tür sorumluluk halinde yani, hem akdi, hem de akit dışı sorumlulukta uygulama alanı bulacaktır. Zira kanun koyucu, mevcut sorumluluk yapılarına yeni bir sorumluluk türü ilave etmeyip, akit veya akit dışı vuku bulan sorumluluğa dair esaslar getirmiştir. Bu anlamda olmak üzere, zarar gören ile zarar veren arasında akdi ilişki bulunsa dahi, zamanaşımı konusunda 2 ve 20 yıllık zamanaşımı süreleri uygulanacaktır. Akdi sorumlulukta da, kusursuz sorumluluk esasları geçerli olacak; bu tür sorumlulukta da zarar belirli türdeki faaliyetlerden kaynaklanacaktır.

Son olarak özel düzenleme ile çatışma halinde olmayan hukuki sorumluluk düzenlemelerinin yürürlükte olduğunu belirtmek gerekmektedir.